

Законів України, де більш чітко визначити ознаки та вимоги до порівняльної реклами, при дотриманні яких дозволяється її використання. Це дозволить, в першу чергу, захистити споживача від впливу оманливої реклами, уникнути недобросовісної конкуренції, і захистити чесних конкурентів від шкоди, яку їм може завдати недобросовісна порівняльна реклама.

Література

1. Громенко Ю. Порівняльна реклама як предмет правового регулювання в законодавстві України / Ю.Громенко // Підприємництво, господарство і право. – 2006. – №6. – С. 50-53.
2. Іваницька Н. Порівняльна реклама: проблеми законодавчого регулювання в Україні / Н. Іваницька, О.Бакалінська // Юридичний журнал. – 2009. – №8. – С. 76-79.
3. Про рекламу: Закон України від 3 липня 1996 р. // ВВРУ. – 2007. – №34. – Ст. 445.
4. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. // ВВРУ. – 2003. – № 436. – Ст. 223.
5. Про захист від недобросовісної конкуренції: Закон України від 7 червня 1996 р. // ВВРУ. – 1996. – №36. – Ст.164.
6. Грицюта Н. М. Особливості функціонування порівняльної реклами в Україні в контексті міжнародного та національного законодавства про недобросовісну конкуренцію / Н.М.Грицюта // http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Dtr_sk/2010_4/files/SC410_20.pdf.
7. Кулишенко В. Правовое регулирование сравнительной рекламы / В. Кулишенко // Хозяйственное право. – 2009. – №9. – С. 24-26.

УДК 347.633

ПРО УСИНОВЛЕННЯ ДІТЕЙ-ГРОМАДЯН УКРАЇНИ ІНОЗЕМЦЯМИ

Д.Ю. Романюк, Л.В. Красицька

Резюме. В роботі розглядаються питання усиновлення, як форми влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, іноземними громадянами. Досліджується правове регулювання відносин з усиновлення іноземцями та визначаються проблеми, які виникають в процесі як національного, так і міжнародного усиновлення.

Ключові слова: усиновлення, іноземні громадяни, діти-сироти, діти, позбавлені батьківського піклування.

Усиновлення як форма влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, сьогодні є пріоритетною формою виховання таких дітей, і переваги її ніхто не заперечує. Проте, на жаль, усиновлення в Україні ще не стало національною ідеєю, внутрішньою потребою українських громадян. Так, у 2010 році в Україні було усиновлено всього 3449 дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, із них 2247 дітей усиновлено громадянами України, а 1202 дитини – іноземними громадянами [1]. Нині в українському суспільстві обговорюється питання запровадження мораторію на усиновлення іноземцями українських дітей, як це було свого часу у 90-році минулого сторіччя. Проте свої рішення держава має приймати виважено, враховуючи досвід правового регулювання відносин з усиновлення, забезпечуючи якнайкраще інтереси дитини.

Отже, вивчення питань усиновлення дітей-громадян України іноземцями має не лише теоретичне, але й важливе практичне значення, оскільки може дати ключ до розв'язання важливого завдання сучасності – забезпечення сімейного виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Незважаючи на те, що з кожним роком світове співтовариство працює над удосконаленням законодавства з питань усиновлення, все ж існують проблеми, які виникають в процесі як національного, так і міжнародного усиновлення. Варто зазначити, що вони пов'язані як із суб'єктивними, так і з об'єктивними чинниками. До таких основних «перешкод» слід віднести недосконалість законодавства щодо усиновлення, неконкретність окремих норм законодавчих актів, які регулюють процес усиновлення, розбіжності тлумачення чинного законодавства всіма учасниками процесу усиновлення. Крім того, великою проблемою на шляху до легітимного та ефективного усиновлення є корупція на всіх етапах процесу.

Питання усиновлення досліджувалися у роботах таких вчених, як Гопанчук В.С., Жилінкова І.В., Ромовська З.В. та інших, проте сучасні процеси, пов'язані з ратифікацією Україною Європейської конвенції про усиновлення дітей, загострили питання щодо усиновлення дітей-громадян України іноземцями.

Метою цієї статті є визначення особливостей усиновлення дітей-громадян України іноземними громадянами та розробка пропозицій з удосконалення сімейного законодавства України у сфері усиновлення.

Варто зазначити, що усиновлення дітей громадянами іншої держави отримало розповсюдження після другої світової війни. Збільшилося так зване міжнародне усиновлення після закінчення військових дій в Північній Кореї, коли багатьох з усиротілих корейських дітей всиновлювали ті, що залишали цю країну - американські військовослужбовці. Як наступний етап у розвитку усиновлення дітей іноземцями розглядаються 60-і роки, коли з'явилася тенденція на усиновлення дітей з країн, що звільнилися від колоніальної залежності. З кінця 80-х до початку 90-х років все частіше почали брати на усиновлення дітей з деяких європейських держав, особливо з Румунії, де можна було оформити усиновлення у нотаріуса як просту цивільно-правову угоду.

Розвиток міжнародного усиновлення обумовлений тим, що все більше стає іноземних громадян, які не можуть усиновити дитину в своїй країні. Одна з причин - жорстокість умов усиновлення. Наприклад, в

Нідерландах усиновлення дозволяється тільки одруженим парам з шлюбним стажем не менше п'яти років. У Іспанії особа, що усиновляє дитину, повинна бути не молодше 25 років. У ФРН після набуття чинності у 1991 р. Закону «Про благополуччя дітей» впроваджено посилений порядок усиновлення, передбачається кримінальне покарання за торгівлю дітьми. Усиновлення тут теж дозволяється тільки подружнім парам.

Надання сімейної турботи дітям-сиротам є державним завданням нашої країни. Відповідно до ст. ст. 51, 52 Конституції України сім'я, дитинство, материнство і батьківство охороняються державою, утримання та виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, покладається на державу. Конвенція ООН про права дитини, учасницею якої є й Україна, передбачає, що дитина, яка тимчасово або постійно позбавлена сімейного оточення або яка в її власних якнайвищих інтересах не може залишатися в такому оточенні, має право на особливий захист і допомогу, що надається державою, яка забезпечує зміну догляду за дитиною.

Як відомо, правове регулювання усиновлення виходить із принципу, що усиновлення повинно додержуватися «природи». Усиновлювачем може бути особа, що досягла певного віку: у ФРН — не молодше 25 років (§ 1744, 1745 НЦУ); у Франції — 35 років (п. 1 ст. 343 ФЦК); у Швейцарії — 40 років (ст. 246 ШЦК); в Англії — 25 років. Між усиновлювачем і усиновленим повинна бути різниця у віці: у Франції — 15 років, у ФРН і Швейцарії — 18 років. В Англії це питання в законі не врегульовано [2, с.525].

Суб'єктами відносин щодо усиновлення за законодавством України є усиновлювачі і усиновлені. Відповідно до ст. 208 Сімейного кодексу України від 10 січня 2002 року (далі – СК України) усиновленою може бути дитина. Виходячи зі ст. 6 СК, яка встановлює, що правовий статус дитини має особа до досягнення нею повноліття, усиновлення, за загальним правилом, відбувається щодо малолітніх та неповнолітніх дітей. У виняткових випадках суд може постановити рішення про усиновлення повнолітньої особи, яка не має матері, батька або була позбавлена їхнього піклування. Особи, які можуть бути усиновлювачами, визначені ст. 211 СК України.

Відповідно до ст. 283 СК України усиновлення іноземцем в Україні дитини, яка є громадянином України, здійснюється на загальних підставах. Дитина, яка є громадянином України, може бути усиновлена іноземцем, якщо вона перебуває не менш як один рік на обліку в центральному органі виконавчої влади, до повноважень якого належать питання усиновлення та захисту прав дітей, і досягла п'яти років.

Усиновлення може бути здійснено до закінчення зазначеного строку, а також до досягнення дитиною п'яти років, якщо:

- 1) усиновлювач є родичем дитини;
- 2) дитина страждає на хворобу, що внесена до спеціального переліку, затвердженого Міністерством охорони здоров'я України;
- 3) здійснюється усиновлення усіх рідних братів і сестер в одну сім'ю, якщо один з них досяг п'яти років і перебуває на обліку в центральному органі виконавчої влади, до повноважень якого належать питання усиновлення та захисту прав дітей, не менш як один рік;
- 4) іноземці виявили бажання усиновити дитину, яка є братом або сестрою раніше усиновленої ними дитини.

Дитина може бути усиновлена іноземцем, якщо протягом одного року з моменту взяття її на облік в урядовому органі державного управління з усиновлення та захисту прав дитини не виявилось громадянина України, який бажав би її усиновити або взяти під опіку чи піклування до себе в сім'ю.

Переважне право на усиновлення дитини - громадянина України мають іноземці, які є:

- 1) родичами дитини;
- 2) громадянами держав, з якими Україна уклала договір про надання правової допомоги.

На усиновлення дитини іноземцем потрібна згода центрального органу виконавчої влади, до повноважень якого належать питання усиновлення та захисту прав дітей.

Центральний орган виконавчої влади, до повноважень якого належать питання усиновлення та захисту прав дітей, направляє в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України, запит до Міністерства внутрішніх справ України щодо перевірки іноземців, що усиновлюють дитину, яка є громадянином України, на наявність або відсутність інформації компрометуючого характеру в правоохоронних органах інших держав та Генеральному секретаріаті Інтерполу.

Усиновлення іноземцями провадиться за умови забезпечення дитині прав в обсязі не меншому, ніж це встановлено законами України. За усиновленою дитиною зберігається громадянство України до досягнення нею вісімнадцяти років. Усиновлена дитина має право на збереження своєї національної ідентичності відповідно до Конвенції про права дитини, інших міжнародних договорів.

15 лютого 2011 року Верховною Радою України було прийнято Закон України «Про ратифікацію Європейської конвенції про усиновлення дітей (переглянутої)» (далі – Конвенція). Конвенція запроваджує сучасні правові стандарти у сфері усиновлення з метою максимального врахування найвищих інтересів дитини.

Європейська конвенція про усиновлення дітей (переглянута) набирає чинності для України з такими застереженням та заявою: 1) до підпункту "а (ii)" пункту 1 статті 7: «Україна відповідно до пункту 1 статті 27 Конвенції залишає за собою право не дозволяти усиновлювати дитину двом особам різної статі, які перебувають у зареєстрованому партнерстві». Отже, держава виважено підходить до національних традицій України у сфері усиновлення і тим самим забезпечує належний захист прав дитини.

Відповідно до ст. 7 Конвенції дозволяється усиновлювати дитину: двом особам різної статі; особам, які перебувають у шлюбі між собою або які перебувають у зареєстрованому партнерстві, якщо такий інститут існує; одній особі. Проте зазначена стаття дає право (а не встановлює обов'язок) державам, враховуючи їх національне законодавство, поширювати дію цієї Конвенції на одностатеві пари.

Згідно з ч. 3, 4 ст. 211 Сімейного кодексу України усиновлювачами не можуть бути особи однієї статі.

Британський співак Елтон Джон, що офіційно перебуває в одностатевому шлюбі зі своїм партнером Девідом Фернішем, 12 вересня 2009 р. оголосив, що він відвідав в Донецькій області спеціалізований будинок дитини, де живуть діти з діагнозом ВІЛ/СНІД, і заявив, що хоче усиновити 14-місячного хлопчика Льва з України. Проте, Елтон Джон не може усиновити маленького українського хлопчика із-за свого віку і сімейного положення, оскільки національне законодавство України містить заборону усиновлення, якщо усиновлювачі є особами однієї статі або іноземцями, які не перебувають у шлюбі [3].

Конвенцією передбачається можливість усиновлювати одній особі. Водночас, статтею 212 Сімейного кодексу України забороняється усиновлення українських дітей іноземцями, що не перебувають у шлюбі. Різниця у віці між усиновлювачем і дитиною повинна становити відповідно до положень Конвенції принаймні 16 років, у той час як стаття 211 СК України встановлює таку різницю у 15 років. Статтею 18 Конвенції встановлена можливість держави-учасниці приймати положення, які є більш сприятливими для усиновленої дитини. Тобто у випадку, коли українське законодавство буде містити норми, які відрізняються від положень Конвенції, але є кращими для усиновленої дитини, то не буде йтися про порушення чи неузгодженість з нормами зазначеного міжнародного документа.

Слід зазначити, що в Україні зовсім не існує перешкод для усиновлення дітей-громадян України іноземцями, хоча у 90-ті роки минулого сторіччя в Україні діяв мораторій на усиновлення таких дітей іноземцями до формування необхідної нормативно-правової бази. Чимало дітей з України усиновлюють іноземці. Сьогодні українських дітей продовжують усиновлювати в країни, на території яких фактично відбуваються збройні конфлікти. Прикладом є Ізраїль, де постійно гинуть мирні жителі від терористичних нападів та ракетних обстрілів. Проте, за даними Департаменту з усиновлення та захисту прав дитини у 2006 р. громадянами цієї країни усиновлено 42 українські дитини, у 2007 р. – 68. На жаль, усиновлення дітей з України дозволяється у будь-якій країні світу незалежно від рівня їх розвитку.

Аналогічні проблеми з усиновлення іноземцями виникають і в Російській Федерації. Так, за даними американського Національного комітету з усиновлення в період з 1996 по 2008 роки в США загинуло 15 російських дітей, усиновлених американськими громадянами, та ще одна дитина загинула в Канаді. За даними, наведеними «Російською газетою», з 2006 року по перше півріччя 2010 року в США загинули 17 усиновлених американськими батьками російських дітей. Так, 8 липня 2008 року Майлз Харрісон на 9 годин залишив хлопчика в своїй машині на парковці, температура всередині автомобіля піднялася до 50 °С, дитина загинула. Харрісону загрожував тюремний строк до 10 років позбавлення волі, проте суд виправдав американця. Як відзначив при оголошенні вироку суддя, «ніякий тюремний строк не заподіє обвинуваченому великих страждань, ніж ті, які той вже переніс у зв'язку із загибеллю дитини»[4].

Незважаючи на державну підтримку програми усиновлення дітей-сиріт, проблем у цій сфері вистачає. Однією з таких проблем можна вважати корупцію, яка роз'їдає зсередини державні органи, до компетенції яких входить це питання. Від чого, в першу чергу, страждають українські сироти, усиновленні іноземцями, чия подальша доля залишається невідомою.

На жаль, недостатньо здійснюється контроль державними органами України за дотриманням прав дітей-громадян України, усиновлених іноземцями. Як слідство – страшні повідомлення американської поліції про сексуальні знущання громадянина США Джона Крюгера над трьома усиновленими хлопчиками з України. Педофіл – американець усиновив українських дітей для задоволення свого збоченого сексуального потягу та радив своїм співвітчизникам не переживати з приводу відсутності сексуального партнера, оскільки його можна без особливих проблем знайти в Україні, усиновивши там за гроші маленьку дитину [5].

Убивчі цифри зарубіжного усиновлення назвав начальник обласного управління освіти Херсонської обласної державної адміністрації Валентин Сух. За наданою ним журналістам інформацією, за три роки дитбудинку «Теремок» віддав на усиновлення іноземцям більше ста маленьких українців, у той час як співвітчизники змогли усиновити лише сім дітей. Спочатку дітей вивозять на відпочинок, наприклад в Італію. Супроводжує групу особисто директор дитбудинку. Швидше за все, саме там відбувається своєрідний кастинг – майбутні усиновлювачі оглядають діток, що бавляться на відпочинку. Цікавий факт: всі усиновлені іноземцями малята заздалегідь побували на відпочинку в зарубіжжі. Потім слідує сама документальна процедура усиновлення і остаточно поїздка маляти на нову батьківщину. Як складеться далі їх доля невідомо [6].

Станом на 01.03.2010 року на централізованому обліку в Державному департаменті з усиновлення та захисту прав дитини перебуває 30279 дітей, які можуть бути усиновленими [7]. За даними Міністерства закордонних справ України, на початок 2010 р. у дипломатичних та консульських установах України за кордоном на обліку перебуває 20 538 усиновлених українських дітей. Найбільше таких дітей – у сім'ях США – 7735, Італії – 5839, Іспанії – 3162, Франції – 1173, Ізраїлю – 916, ФРН – 654, Канади – 376, Бельгії – 137, Швеції – 126, Швейцарії – 105, Ірландії – 102 [8].

З метою захисту прав дітей-громадян України, позбавлених батьківського піклування, пропонується ввести мораторій на усиновлення дітей-громадян України іноземцями тих держав, які не мають з Україною двосторонніх угод про правову допомогу, і пропонується внести зміни до ст. 212 СК України, яка визначає осіб,

які не можуть бути усиновлювачами. Пункт 9 ст. 212 СК України пропонується викласти в редакції: «9) є іноземцями, які не перебувають у шлюбі, та постійно проживають у тих країнах, з якими Україною не укладено двосторонні договори про правову допомогу, крім випадків, коли іноземець є родичем дитини або перебуває у шлюбі з батьком чи матір'ю дитини».

Національне усиновлення останніми роками неухильно зменшується, натомість переважає міжнародне. Така ситуація не відповідає завданням демографічної політики України. Тому держава повинна створити таку систему захисту прав дітей, перш за все, дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, за якої б Україна поступово втратила статус країни-донора в галузі міжнародного усиновлення.

Усиновлення дітей громадянами інших держав підпорядковується низці вимог, що виключають вільне розпорядження долею дитини. Існування цих правил пояснюється, зокрема, прагненням запобігти перетворенню дітей на товар, предмет наживи для тих, хто готовий вчинити такий злочин.

Саме укладання двосторонніх угод дало б можливість повернути на Батьківщину українських дітей, які постраждали від насильства усиновлювачів. Ще у 2001 р. американським подружжям Хілтів була усиновлена малолітня українська дівчинка. Проте пізніше так звана матір Пеггі Сью Хілт була засуджена американським судом до 35 років позбавлення волі за вбивство усиновленої дівчинки з Росії, яка також виховувалась у її сім'ї. Попри завдану українській дитині страшну психологічну травму, Департамент соціальної служби округу Уейк штату Північна Кароліна виніс рішення про можливість подальшого її проживання з батьком. Відповідно ж до законодавства США повернути дитину, яка набула американське громадянство, неможливо, попри збереження за нею громадянства України до 18 років [8].

По суті, усиновлена іноземцями українська дитина стає біпатридом. Україна позбавлена можливості здійснювати контроль за забезпеченням прав усиновлених дітей у сім'ях іноземних усиновлювачів, попри те, що згідно з ч.6 ст.283 Сімейного кодексу України «за усиновленою дитиною зберігається громадянство України до досягнення нею вісімнадцяти років». Наприклад, за законодавством США усиновлена її громадянами дитина автоматично набуває американське громадянство при перетинанні кордону. Тому навіть у разі позбавлення усиновлювачів батьківських прав, дитина буде влаштована до іншої американської сім'ї без будь-якого узгодження з відповідними державними органами України.

Згідно з п.103 постанови Кабінету Міністрів України «Про порядок провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей» облік усиновлених дітей, які проживають за межами України, та нагляд за дотриманням їх прав здійснюють консульські установи та дипломатичні представництва України за дорученням МЗС до досягнення дітьми вісімнадцяти років.

Якщо б нагляд за усиновленими дітьми здійснювався на достатньому рівні, то наведені приклади жорстокого ставлення до наших українських дітей та статистика їх смертей в іноземних сім'ях не примушували б говорити про необхідність належного виконання безпосередніх обов'язків державними органами. Служби у справах дітей повинні неухильно дотримуватись вимог законодавства щодо ведення місцевого та регіонального обліків дітей, які можуть бути усиновленими, та не допускати порушення права дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування, на усиновлення. Консульські установи та дипломатичні представництва України за кордоном також повинні посилити нагляд за дотриманням прав усиновлених дітей з України.

Підсумовуючи, слід зазначити, що запровадження в Україні мораторію на усиновлення іноземцями дітей-громадян України з державами, які не мають з Україною двосторонніх угод про правову допомогу, сприятиме захисту прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Література

1. Відомості про усиновлення дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування (протягом 2010 року) [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.ditu.gov.ua/docs/ops-2010.xls>
2. Гражданское и торговое право капиталистических государств: Учебник.— 3-е изд., перераб. и доп.— М.: Междунар. Отношения, 1993.— 560 с.
3. Закони України не дозволяють Елтону Джону усыновить украинского ребенка [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://korrespondent.net/showbiz/967061-zakony-ukrainy-ne-pozvolyayut-eltonu-dzhonu-usynovit-ukrainskogo-rebenka>.
4. Усыновление детей иностранцами в современной России [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://www.memoid.ru/node/Usynovlenie_detej_inostrancami_v_sovremennoj_Rossii
5. Усыновление в Украине — бизнес или государственная политика? [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://sug.kiev.ua/articles.php?id_article=749
6. Херсонский детдом «Теремок» поставил «на поток» усыновление украинских малышей иностранцами [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://gd.ks.ua/novosti/hersonskiy-detdom-teremok-postavil-na-potok-usynovlenie-ukrainskih-malyshey-inostrantsami.html>.
7. Щодо аналізу діяльності служб у справах дітей з обліку дітей, які можуть бути усиновленими: Лист Державного департаменту з усиновлення та захисту прав дитини від 31.03.2010 № № 2/6-49/1367 [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.ditu.gov.ua/support/10231>.
8. Спеціальна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: Захист прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://ombudsman.kiev.ua/S_dopovid_04/d_04_5_1.htm.